

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

UDC 81:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-1/11>**Korpała O. R.**

Przykarpacki Uniwersytet Narodowy imienia Wasyla Stefanyka

Mycań D. M.

Przykarpacki Uniwersytet Narodowy imienia Wasyla Stefanyka

PORÓWNAWCZO-SEMANTYCZNA CHARAKTERYSTYKA FRAZEOLOGIZMÓW Z KOMPONENTEM "WĄTROBA "

Фразеологія, як і мова загалом, є достовірною скарбницею культурної спадщини, звичаїв, прагнень і сподівань народу. За допомогою фразеологізмів посилюється естетичний аспект мови. Фразеологічні одиниці як особливі мовні знаки належать до складних і суперечливих мовних явищ. Вони яскраво відображають дух і красу мови. Інтерес до фразеологізмів, що мають соматичні компоненти, можна пояснити кількома способами: по-перше, вони займають провідне місце у фразеології будь-якої мови; по-друге, це частини людського тіла та органів, які є назвами соматичних компонентів, є спільним полем відліку для різних мов, що лежить в основі формування таких мовних одиниць; по-третє, більшість ФО мають чітку, прозору внутрішню форму, яка пов'язана зі специфічними фізичними властивостями частин людського тіла.

Вивчення фразеології є незамінною ланкою у вивченні мови, у підвищенні культури мовлення. Правильне і правильне вживання фразеологізмів надає мові виняткової оригінальності, виняткової виразності, точності, образності. Використання назв частин тіла будь-якою мовою допомагає не тільки обговорити стан здоров'я чи опис зовнішності, але й позначити певні абстрактні, фізичні та нефізичні стани – настрій, риси особистості, міжособистісні стосунки.

Метою цієї статті є дослідження фразеологізмів з лексичним компонентом «печінка» в ряді індоєвропейських мов, зокрема слов'янських. Порівняльно-семантичний аналіз соматичних фразеологізмів з точки зору еквівалентності дозволив встановити їх спільні та відмінні риси, які є відображенням культурної специфіки та унікальності кожної мови. Аналіз базувався на дослідженнях як українських, так і світових мовознавців. Результати цього дослідження можуть бути корисними для перекладачів і тих, хто вивчає іноземну мову.

Наведений фразеологічний фрагмент на прикладі описаних 9 мов з виділенням компонентом печінка ілюструє деяку схожість і розбіжність світогляду її користувачів.

Лексема печінка входить до фразеологічних словників майже всіх мов, не тільки досліджених і описаних. Різниця лише в тому, що він не скрізь належить до фразеологізмів.

Ключові слова: фразеологізм, соматизм, значення, семантичне поле, фразеологічний еквівалент.

Sformułowanie problemu. Częścią składową każdego języka jest pewna jednostka funkcjonalna, która ma wiele powiązań z innymi częściami języka, a ich całość tworzy z kolei system językowy. Frazeologia, podobnie jak język w ogóle, jest wiarygodną skarbnicą dorobku kulturowego, obyczajów, aspiracji i nadziei ludu, jednym z najważniejszych źródeł badań jego minionego życia. Przy pomocy jednostek frazeologicznych (dalej JF) wzmacnia się estetyczny aspekt języka. Jednostki

frazologiczne jako specjalne znaki językowe należą do złożonych i sprzecznych zjawisk językowych. One najwyraźniej oddają ducha i piękno języka [13, s. 4]. Interes do jednostek frazeologicznych posiadających składniki somatyczne (SJF) można wytłumaczyć w kilka sposobów: po pierwsze, zajmują one czołowe miejsce we frazeologii dowolnego języka; po drugie, są to części ciała ludzkiego i narządy, które są nazwami komponentów somatycznych, są wspólnym polem odniesienia dla różnych języków, co leży

u podstaw tworzenia takich jednostek językowych; po trzecie, większość SJF ma wyraźną, przezroczystą formę wewnętrzną, która związana jest z określonymi właściwościami fizycznymi i funkcjami narządów i części ciała człowieka. Wszystko to podkreśla, że są one ważne do badań wszechstronnych.

Analiza najnowszych badań. Na obecnym etapie rozwoju językoznawstwa szczególnie ważne jest badanie językowego obrazu świata poprzez jednostki frazeologiczne, w szczególności jednostki z komponentem somatycznym. Ponieważ one koncentrują w swoim znaczeniu wiekowe doświadczenie narodu i rozumienie świata poprzez swoją własną osobowość materialną.

Frazeologizmy, zwłaszcza z komponentem somatycznym, badały się na materiale wielu języków słowiańskich. Tak, w języku polskim to prace D. Fillar, A. Pajdzińskiej, K. Siekierskiej, A. Tyrpy, w języku ukraińskim – W. Mokijenko, Ł. Kołomijec, W. Sknar. Językoznawstwo rosyjskie prezentuje D. Sknariow, N. Alefirenko, J. Dowgopółow, W. Telija; bułgarskie – S. Sajidowa, chorwackie – B. Kowaczewycz, słoweńskiego – E. Krżysznik i in. W ostatnich czasach również pojawiło się dużo prac o charakterze porównawczym, które są poświęcone badaniom frazeologii somatycznej dwu lub więcej języków: A. Pajdzińska (na materiale języka polskiego, czeskiego i słowackiego), M. Gordy (polski i rosyjski), E. Michow (polski i bułgarski), A. Smerczko (rosyjski, ukraiński i polski), A. Nerusz (czeski i ukraiński).

Kompleksowa analiza semantyki i funkcjonowania JF umożliwia prześledzenie relacji między językiem, światopoglądem i mentalnością ludzi. Określenie wcześniej nierozwiązanych części problemu ogólnego. Pomimo tego, że problemy frazeologii są dość szeroko badane, kwestia porównawczej frazeologii somatycznej wybranych języków pozostaje jeszcze słabo zrozumiana.

Aktualność wybranego tematu polega na porównaniu JF języków słowiańskich. Analiza porównawcza frazeologii z komponentem somatycznym w aspektach etnokulturowych i semantycznych wynika z konieczności wyjaśnienia mechanizmów tworzenia frazeologizmów ze składnikiem somatycznym, ustalenie specyfiki symbolu somatycznego w strukturze frazeologii oraz jak symbol wpływa na ogólną semantykę fraz.

Cel artykułu. Celem podstawowym tej pracy jest porównanie JF ze składnikiem somatycznym języków, które należą do grupy słowiańskiej. Badanie zostało oparte na prace lingwistów swoich i zagranicznych, a materiałem językowym posłużyły

słowniki frazeologiczne różnych języków [1, 2, 3, 5, 7, 10, 15, 16]. Artykuł ma na celu zbadanie JF metodą pola semantycznego i analizy porównawczej.

Teoretyczne znaczenie pracy polega na dalszym badaniu problemów semantyki frazeologicznej oraz w dziedzinie frazeologii porównawczej. Zakłada się, że to podejście jest najbardziej efektywne w naszym badaniu.

Wartość praktyczna. Badanie cech wspólnych i różnic między poszczególnymi JF kilku języków to najbardziej znana i rozwinięta metoda analizy porównawczej we frazeologii. Ustalenie międzyjęzykowych ekwiwalentów frazeologicznych różnych typów służyło i nadal służy potrzebom tłumaczenia i nauki języków obcych. A same ekwiwalenty są zafiksowane w słownikach dwujęzycznych (ogólnych i frazeologicznych), które czasami zawierają również informację o stopniu ekwiwalentności JF i charakter różnic między nimi.

Prezentacja materiału głównego. Człowiek od starożytności korelował otaczający go świat z częściami swojego ciała – głową, rękami, nogami, sercem. Używają ich nazwy w znaczeniu przenośnym, ludzie dokładniej przekazują swoje uczucia, myśli, działania i postawy wobec ich świata otaczającego. Nazwy części ciała są ważnym przedmiotem badań we współczesnym językoznawstwie i najczęściej uczestniczą one w tworzeniu podsystemu frazeologiczno-somatycznego. W lingwistyce pojęcie „somatyzmu” zaczyna być aktywnie wykorzystywane w drugiej połowie XX wieku w badaniach, które w swojej semantyce odzwierciedlają wszystko, co dotyczy sfery cielesności.

Po raz pierwszy w językoznawstwie termin „somatyzm” został użyty przez F. Vacka w badaniu JF języka estońskiego, które zawierały nazwy części ciała ludzkiego i które nazywano somatycznymi. Zdaniem językoznawcy somatyzm frazeologiczny jest jedną z najstarszych warstw frazeologii i jednym z najważniejszych elementów frazeologicznej struktury języka [9, s. 153]. Przez jednostkę frazeologiczną ze składnikiem somatycznym rozumie się zwykle frazeologię, której składnikiem wiodącym lub zależnym jest słowo oznaczające nie tylko zewnętrzne formy fizyczne

ciała ludzkiego (*głowa, ręka, nos itp.*), ale także elementy układu sercowo-naczyniowego, nerwowego i innych (*mózg, wątroba*). Wybór właśnie takich frazeologizmów wynika z faktu, że składnik somatyczny jest najbardziej znaczącym komponentem w składzie JF. Również takie komponenty są bardzo produktywne w tworzeniu nowych idiomów.

W każdym języku somatyzmy należą do najstarszej warstwy słownictwa i biorą aktywny

udział w tworzeniu JF, które ilustrują fragmenty językowego obrazu świata pewnego narodu, uniwersalności i oryginalności jego języka, na którym gromadzą się narodowe tradycje. Dlatego istotne jest badanie frazeologii somatycznej jako sposobu wyrażania emocjonalnego rozumienia rzeczywistości i odzwierciedlenia czynnika subiektywności w języku.

JF ze składnikiem somatycznym są szeroko stosowane w mowie i występują one w znacznych ilościach w funduszu frazeologicznym dowolnego języka.

Zatem według badań R. Weintrauba, stanowią one 30 % wszystkich stałych połączeń frazeologicznych [8, s. 52]. Wynika to z faktu, że w naturze człowieka leży przenoszenie wiedzy o sobie do otaczającej rzeczywistości, a więc poprzez składnik somatyczny następuje proces poznania otaczającego świata.

Cechami charakterystycznymi JF z komponentem somatycznym są: wysoki stopień motywacji, połączenie i związek kilku rodzajów motywacji, złożona struktura kognitywna. Najbardziej produktywnymi typami motywacyjnymi są metafora pojęciowa i metonimia pojęciowa.

W zależności od charakteru przedmiotu nominacji, jego funkcji, wszystkie składniki somatyczne dzielą się na somonimizmy (służą one do oznaczenia części ciała ludzkiego *noga, ręka, głowa*), osteonimizmy (nominacje kości ciała ludzkiego i ich połączeń *kość, kręgosłup, czaszka*), splanchnimizmy (nazwy narządów wewnętrznych *serce, wątroba, żołądek*), angionimizmy (służą do układu krążenia *krew, żyła*), sensorimimy (nazwy zmysłów *nos, oko, ucho*) oraz słownictwo określające choroby i przejawy ludzkiego ciała. Szczególne miejsce zajmuje quasi-somatyzm *dusza* [11, s. 4].

Oprócz powyższych grup językoznawcy wyróżniają: układ nerwowy i sercowo-naczyniowy człowieka, substancje ludzkiego ciała, roślinność na ludzkim ciele, życie psychiczne i duchowe człowieka, antroponimy, stabilne frazy, które pojawiły się w rezultacie opisywania symbolicznych gestów i mimiki.

Częstotliwość składnika somatycznego w składzie JF zależy od stopnia zapotrzebowania odrębnych narządów w procesie pracy. Również zależy i od świadomości człowieka o potrzebie tych narządów do życia. Im wyższa potrzeba (i stopień świadomości), tym większa umiejętność i zdolność somatyzmu do tworzenia nowych frazeologizmów. Frazeologizmy somatyczne, pomimo niewielkich różnic kulturowych, odzwierciedlają wartości uniwersalne, odtwarzają specyfikę narodową charakterystyczną dla wielu narodów. Części ciała i ich nazwy w różnych językach są nie tylko dosłowne – są również symboliczne.

Wątroba nie należy do popularnych somatyzmów. Dzieje się tak z kilku powodów. Po pierwsze, jest to organ znajdujący się w ludzkim ciele (a co nie jest w trwałej postaci, nie jest używane). Dlatego ludzie często nie używają go do opisywania lub odzwierciedlania rzeczywistości. Po drugie, w czasach starożytnych jego, podobnie jak innych narządów wewnętrznych, nie można było szczegółowo zbadać i jasno określić jego głównej funkcji w organizmie, nakreślić zakres jego działania. I po trzecie, co najważniejsze, wątroba nie jest „miejszem” przeżyć emocjonalnych (jak serce), „odbiciem” osoby (jak oczy), „centrum” umysłu (jak głowa) ani „odpowiedzialnym za znaczenia gestów (jak ręka). Wszystko to razem wpływa na niewielką liczbę jednostek frazeologicznych z tym składnikiem.

Mimo to w większości krajów wątroba była uważana za źródło witalności i inspiracji. To wyraźnie pokazuje mit o Prometeuszu i jego karze (każdego dnia wlatuje orzeł i rozdziera wątrobę tytana). I właśnie to znaczenie męki fizycznej i moralnej jest symboliczne i można je odnaleźć w wielu jednostkach frazeologicznych analizowanych języków.

W „Wielkim słowniku języka polskiego” podaje się następująca definicja tego leksemu: *wątroba* – „narząd wewnętrzny człowieka i zwierząt, leżący z prawej strony jamy brzusznej, odgrywający ważną rolę w trawieniu” [6]. Podobne tłumaczenie posiadają i słowniki innych języków badanych.

Spróbujemy oddać analizie semantycznej odnotowane związki frazeologiczne z somatycznym komponentem *wątroba* w różnych językach.

Język ukraiński. Warstwa frazeologiczna języka ukraińskiego z wymienionym komponentem *печінка* jest przedstawiona najbardziej bogato. We wszystkich wymienionych przykładach określony organ ma wartość symboliczną ograniczenia wszystkich możliwości człowieka. Często to znaczenie można wzmocnić dodatkową interpretacją „bardzo”. Również wszystkie JF można podzielić na wspólne według znaczenia grupy.

Najbardziej liczne, podobnie jak i w języku polskim, to są frazeologizmy wskazujące na irytowanie i złość spowodowane działaniami innych: *вивертати печінки, брати за печінки, сидіти в печінках, в'їстися в печінки, лізти в печінки, допікати до (живих) печінок, діїти/добиратися до (самих) печінок*. Wszystkie przytoczone JF posiadają podobne znaczenie negatywne.

Drugą grupę formują stałe połączenia w których za semantykę odpowiada czasownik: *кричати наче (як) на печінки* ‘bardzo krzyczeć’, *відбити/надсадити печінки* ‘mocno bić kogoś’, *випрясати*

печінки ‘bardzo trząść się na wyboistej drodze’, *побирати до печінок* ‘mieć duży wpływ na kogoś’.

Frazeologizmy trzeciej grupy używają się dla wyrażenia złych życzeń albo dla wyrażenia niezadowolenia: *трясця в печінки, диявол/мара в печінки, матері в печінку, щоб мені печінку роздуло*. Takie połączenia frazeologiczne nie są charakterystyczne dla języka potocznego, raczej je można spotkać w tekstach pisanych.

Osobno istnieje związek frazeologiczny *тягне за печінки*, który ma znaczenie ‘uczucie silnego głodu’. Poza tym we frazeologii ukraińskiej jest JF, która nie posiada znaczenia symbolicznego. Ona jest stworzona na zasadzie aktualizacji koloru - *посинів як печінка* ‘ktoś silnie zmarł’.

Warto zwrócić uwagę na to, że wątroba jest organem nieparzystym, a w większości przeanalizowanych frazeologizmów ukraińskich używa się forma liczby mnogiej – *печінки*. To można wytłumaczyć w ten sposób, że w „Словнику української мови” podaje się jeszcze jedno znaczenie tego leksemu. W wariancie literackim ten leksem może używać się w formie liczby mnogiej i w języku potocznym nazywać organy wewnętrzne, wnętrznosci [12.T. 6, s. 348].

Język polski. Język polski prezentuje się kilkoma JF z wybranym komponentem wątroba. Przy bardziej szczegółowej analizie daje się wyodrębnić dwie grupy znaczeniowe.

Pierwsza grupa posiada wspólne dla wszystkich frazeologizmów znaczenie żalu, złości, irytacji: *coś pada (padło) na wątrobę, wątroba się burzy (komu), /przewraca się (do góry nogami), /rośnie, coś leży /zebrało się na wątrobie, mieć coś na wątrobie, (po)psuć komuś (sobie) wątrobę*. W pewnym kontekście tekstowym te wszystkie połączenia frazeologiczne są między sobą synonimami. Często ten organ występuje jako sam po sobie, jak taki, co może wykonywać jakąś działalność.

Druga zaś grupa jest raczej wyrażeniem przekleństwa, złego życzenia: *niech to wątroba weźmie, niech go wątroba zaboli*. Takie połączenia raczej używają się w książkach niżej w stylu potocznym.

Oddzielnie, poza grupami istnieje JF *można sobie wytrząść wątrobę na czym (w czym)*, której używa się ‘o drodze wyboistej, o trzęsącym pojeździe’. Ciekawy z punktu widzenia semantyki jest frazeologizm *co na wątrobę, to na języku*. On daje ocenę moralną człowiekowi, głębiej ujawnia jego istotę. W tym przykładzie *wątroba* jest identyfikacją z samym człowiekiem, jakie wewnętrzne cechy posiada człowiek, tak więc on i ocenia otaczającą go sytuację.

Język rosyjski. Nieco biedniejszym wygląda frazeologiczny materiał rosyjski. JF posiadających

leksem *печень* jest dość mało. Jak pokazują badania ten somatyzm jest nie produktywnym we frazeologii rosyjskiej. Ciekawo jest to, że nie udało się zanotować żadnego przykładu używania wyrazu *печень*, natomiast rozpowszechniony w składzie frazeologizmów jest wariant potoczny *печенка*, który całkowicie zmienił swój odpowiednik literacki. Według słownika Uszakowa ten leksem używa się jako symbol gniewu, podrażnienia i nastroju złościowego [14, s. 250].

Podobnie jak już w opisanych dwóch językach słowiańskich można wyodrębnić kilka frazeologizmów – synonimów, które określają stan człowieka przy nadmiernej irytacji innymi osobami: *достать до печенок, сидеть в печенках, лезть в печенку, брать за печенку*.

W pewnych sytuacjach życiowych Rosjanie również mogą *отбить печенки*.

Najwyższy stopień działania czegoś lub silna manifestacja uczucia jest przekazywana przez odrębną JF *всем печенками* – ‘bardzo mocno’.

Język białoruski. Nie z najlepszej strony (liczbowo) wygląda analiza frazeologii białoruskiej. Udało się odnotować tylko kilka połączeń frazeologicznych z komponentem *пячонка*. Wspólne znaczenie złości zawierają JF: *сядзіць у пячонках, уядацца ў пячонкі i пячонка пячэцца*. I pełnym ekwiwalentem frazeologicznym do JF języka ukraińskiego i rosyjskiego jest *адсадзіць печанцы*. Tu również używa się leksem w formie liczby mnogiej, co z punktu widzenia fizjologicznej budowy człowieka trudno sobie wyobrazić. W takim znaczeniu dany leksem jest raczej identyfikatorem konceptu „organy wewnętrzne”.

Język serbski. Język serbski również posiada dwa frazeologizmy z wymienionym komponentem. Ponieważ ten język posługuje się dwoma wzorami pisma, to i leksemów na nazywanie tego organu też jest dwa. W wariancie zapisanym łacinką to będzie wyraz *jetra*. W innym wariancie pisma jest leksem *цигеруце*. *Ућу <некоме> на цигеруце (jetru)* ma już znane i rozpowszechnione w przeanalizowanych językach znaczenie negatywne ‘irytować, denerwować kogoś’. Zupełnie inne znaczenie – zabicia kogoś – posiada inna JF *просути <некоме> цигеруце*.

Język bułgarski. Ten język prezentuje osobną JF z komponentem *дроб*: *правя/направя на дроб-сарма*. Dosłownie znaczenie można przetłumaczyć jak ‘kogoś zniszczyć, wymazać na proszek’. Tu można zauważyć, że semantyka tego frazeologizmu wychodzi za granicy wcześniej opisanych znaczeń związków frazeologicznych z badanym komponentem.

Tutaj i w następnych analizowanych językach słowiańskich można mówić o bardzo niskim stopniu aktywności frazeologicznej somatyzmu *wątroba*.

Język dolnołużycki. W tym języku udało się odnotować tylko jeden frazeologizm z komponentem *jětša*, a mianowicie *jětša hys* ('działać komuś na nerwy', por. 'wątroba komuś rośnie'). Znaczenie takiej JF może być metaforyczne przeniesienie obciążenia wątroby na zły humor, złe samopoczucie. Taki wybór wątroby można łączyć ze starymi wierzeniami mówiącymi, że wątroba, wydzielająca żółć, jest siedliskiem gniewu [4, s. 143].

Język słoweński. Leksem *jetra* w kolejnym języku jest zafiksowany też tylko w jednym połączeniu frazeologicznym. *Iti komu na jetra* posiada podobne do innych języków znaczenie 'działać komuś na nerwy'.

Język chorwacki. W języku chorwackim wyraz określający wątrobę jest taki sam, jak w języku słoweńskim – *jetra*. Ostatnie znaczenie 'denerwowania' jest również zawarte i w chorwackim związku frazeologicznym *ići komu na jetra*.

Niestety ani słownik frazeologiczny języka czeskiego, ani podobny słownik języka słowackiego nie posiadają żadnego frazeologizmu z badanym komponentem somatycznym. Wygląda na to, że u nosicieli tych języków nie ma żadnych jaskrawych skojarzeń i przenośnych metafor związanych z tą częścią ciała. W taki sposób można mówić o całkowitym zerowym stopniu aktywności frazeologicznej tego somatyzmu w wymienionych językach.

Wyżej przeanalizowany materiał frazeologiczny Słowian można umieścić w tablicy:

Język	Leksem (razem z wariantami użytymi we frazeologizmach)	Liczba frazeologizmów
Ukraiński	печінка, печінки	17
Polski	wątroba	12
Rosyjski	печенка, печенки	6
Białoruski	пяхонка, пяхонкі	4
Serbski	jetra, цигерице	2
Bułgarski	дроб	1
Dolnołużycki	jětša	1
Słoweński	jetra	1
Chorwacki	jetra	1

Według tablicy daje się zauważyć, że ten organ nie jednakowo jest przedstawiony we frazeologii różnych języków słowiańskich. Zostało przeanalizowano 45 JF w 9 językach.

Najliczniej reprezentuje się język ukraiński, a nawet cała grupa języków wschodniosłowiańskich.

Wyraz *wątroba* w tych trzech językach bardzo podobnie brzmi i podobnie zapisuje się graficznie. Poza tym, we frazeologii ukraińskiej, rosyjskiej i białoruskiej czasem używa się forma liczby mnogiej (czego nie ma w rzeczywistości, ponieważ ten organ jest nieparzysty). Takie używanie jest znaczeniowo uzasadnione w słownikach frazeologicznych tych języków. Często za formą liczby mnogiej ukrywa się pojęcie „organów wewnętrznych”. Ten somatyzm traktuje się jako „pojemnik” dla pozostałych wnętrzności.

Język chorwacki, słoweński i serbski również mają jednakowy wyraz dla nazywania tego organu.

Jeżeli analizować semantykę wypisanych JF to od razu rzuca się w oczy cecha negatywności, którą posiadają prawie wszystkie frazeologizmy. Umownie można wyodrębnić kilka grup znaczeniowych przytoczonych frazeologizmów. Tak liczbowo najbardziej wspólnym polem semantycznym dla wszystkich przeanalizowanych języków, oprócz języka bułgarskiego, jest znaczenie 'złościć się, denerwować się'. Takie znaczenie zawiera 26 frazeologizmów.

Również leksem *wątroba* w językach ukraińskim, białoruskim i rosyjskim używa się w metaforach do nazywania czynności bicia. Umownie do tej grupy (4 JF) zaliczymy i jedną serbską JF, która posiada trochę inne znaczenie, a mianowicie – 'zabicie'. Taką pozycję można wytłumaczyć tym, że takie znaczenie też ma stosunek do bicia, i przy pewnych warunkach może być jego rezultatem.

Jeszcze jedną grupę (6 jednostek) tworzą związki frazeologiczne w języku polskim i ukraińskim, przy pomocy *wątroby* można wymawiać różne przekleństwa. I jeżeli w języku polskim takie przekleństwa mają charakter bezosobowy lub bezpośredni, to w języku ukraińskim dodatkowo dla wzmocnienia kolorystyki emocjonalnej wspomina się *diabeł, mara, matka*.

Wspólne znaczenie sposobu jazdy wyboistą drogą łączy 2 frazeologizmy polski i ukraiński jeszcze w jedno pole semantyczne.

Pozostałe 7 frazeologizmów w różnych językach słowiańskich nam się nie udało połączyć według wspólnych znaczeń. Reprezentują one odrębne poszczególne znaczenia charakterystyczne dla jednego konkretnego języka.

Uogólniając wyżej opisane frazeologizmy można wnioskować, że semantyka takich JF w językach słowiańskich nie jest bogata, a raczej dość biedna. Poza tym ona jest nawet bardzo podobna w tych językach, które reprezentują się kilkoma związkami frazeologicznymi.

Wnioski. Frazeologizmy odzwierciedlają narodową specyfikę języka, jego tożsamość. Frazeologia odbija bogate doświadczenie historyczne, stosunek do pracy, życie i kulturę ludzi. Badanie frazeologii jest niezbędnym ogniwem w nauce języka, w doskonaleniu kultury mowy. Prawidłowe i właściwe użycie frazeologii nadaje językowi wyjątkową oryginalność, wyjątkową ekspresję, dokładność, obrazowość. Stosowanie nazw części ciała w dowolnym języku pomaga nie tylko przy omawianiu stanu zdrowia czy opisu czyjegoś wyglądu, ale także przy oznaczaniu pewnych abstrakcyjnych, fizycznych i niefizycznych stanów – nastrojów, cech osobowości, relacji międzyludzkich.

Przytoczony fragment frazeologiczny na przykładzie opisanych 9 języków z wybranym komponentem *wątroba* ilustruje pewne podobieństwo i rozbieżności światopoglądu jego użytkowników.

1. Leksem *wątroba* jest w słownikach frazeologicznych prawie wszystkich języków nie tylko zbadanych i opisanych. Z tą tylko różnicą, że nie wszędzie on wchodzi do składu frazeologizmów.

W składzie stałych połączeń *wątroba* określa albo termin medyczny, albo jest nazwą jakiejś choroby. W takim wypadku takie połączenia nie posiadają żadnego znaczenia przenośnego. Ta uwaga raczej stosuje się do słowników frazeologicznych, które w większości wypadków traktują frazeologię w bardzo szerokim znaczeniu i do JF czasem zaliczają różne terminy i połączenia wyrazowe.

2. Jak daje się zauważyć, organ *wątroba* nie jest zbyt popularny we frazeologii i nie charakteryzuje się wysoką produktywnością frazeologiczną. Są języki posiadające kilka przykładów użycia frazeologizmów z tym komponentem, ale i są takie, które ograniczają się jednym albo dwoma związkami frazeologicznymi. W takim wypadku chodzi raczej o mentalitety, kulturze i tradycjach narodowych jego nosicieli.

Prezentowana praca należy do nielicznych badań frazeologicznych na takim

szerokim materiale, mamy nadzieję, że ona stanie w przygodzie wszystkim badaczom zajmującym się frazeologią porównawczą zwłaszcza z komponentem somatycznym.

Bibliografia:

1. Keber J. Slovar slovenskih frazemov. Ljubljana, 2011.
2. Matešić J. Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1982.
3. Otašević D. Фразеолошки речник српског језика. Нови Сад, 2012.
4. Szpila G. Dolnołużycka frazeologia somytna. Slavia occidentalis. Nr 74(1). S. 135–155.
5. Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami. Warszawa : PWN, 2009. 840 s.
6. Wielki słownik języka polskiego https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=9150&id_znaczenia=1079056&l=27&ind=0 [dostęp 23.03.202].
7. Большой фразеологический словарь русского языка. Москва : АСТ-Пресс Книга, 2009. 784 с.
8. Вайнтрауб Р. М. О соматических фразеологизмах в русском языке. *Лексические единицы русского языка и их изучение*. Ташкент : Ташк. гос. пед. ин-т, 1980. С. 51–55.
9. Вакк Ф. О соматических фразеологизмах эстонского языка. *Вопросы фразеологии и составления фразеологических словарей*. Баку, 1968. С. 152–155.
10. Лепешаў І. Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы у двух томах. Выдаванне 2-ое, дапоўн і выпр. Мінск : БелЭн, 2008. 968 с.
11. Луговая Н. В. Национально-культурные особенности фразеологических единиц сферы психоэмоционального состояния человека (на материале русского и французского языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. В. Луговая. Краснодар, 2007. 17 с.
12. Словник української мови в 11 томах К. : Наукова думка. 1970–1980 pp.
13. Ужченко В. Д. Слова – символи в народній фразеології / В. Д. Ужченко // Українське мовознавство. 1989. Вип. 4. 14 с.
14. Ушаков Д. Н. Большой толковый словарь русского языка. Москва : Дом Славянской Книги, 2008. 959 с.
15. Фразеологичен речник на българския език. Т. 1–2. София. 1974–1975 pp.
16. Фразеологічний словник української мови у двох книгах. К. : Наукова думка, 1993.

Korpalo O. R., Mytsan D. M. COMPARATIVE-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF PHRAZEOLOGISMS WITH THE "LIVER" COMPONENT

Phraseology, like language in general, is a reliable treasure trove of cultural heritage, customs, aspirations and hopes of the people. With the help of phraseology the aesthetic aspect of language is strengthened. Phraseological units as special linguistic signs belong to complex and contradictory linguistic phenomena. They vividly reflect the spirit and beauty of the language. The interest in phraseological units that have somatic

components can be explained in several ways: first, they occupy a leading place in the phraseology of any language; secondly, these parts of the human body and organs, which are the names of somatic components, are a common field of reference for different languages, which is the basis for the formation of such language units; third, most phraseological units have a clear, transparent internal form that is related to the specific physical properties of parts of the human body.

The study of phraseology is an indispensable link in the study of language, in improving the culture of speech. The correct and correct use of phraseology gives the language exceptional originality, exceptional expressiveness, accuracy, imagery. The use of body parts in any language helps not only to discuss the state of health or the description of appearance, but also to indicate certain abstract, physical and non-physical states – mood, personality traits, interpersonal relationships.

The aim of this article is to study phraseology with the lexical component "liver" in a number of Indo-European languages, including Slavic. Comparative-semantic analysis of somatic phraseology in terms of equivalence allowed to establish their common and distinctive features, which are a reflection of the cultural specificity and uniqueness of each language. The analysis was based on research by both Ukrainian and world linguists. The results of this study may be useful for translators and foreign language learners.

The given phraseological fragment on the example of the described 9 languages with the selected component of the liver illustrates some similarities and differences in the worldview of its users.

The token liver is included in the phraseological dictionaries of almost all languages, not only studied and described. The only difference is that it does not always belong to the phraseology.

Key words: *phraseology, somatism, meaning, semantic field, phraseological equivalent.*